

режим) набуло нової форми, новими є інструменти його політики, незмінною залишається суть його людиноненависницької антиеволюційної ідеології та необхідність перемоги над ним. Україна – країна майбутнього, росія – вічно минулого.

У 1932–1933 рр. в українців не було своєї держави, зброї, союзників. Сьогодні нас підтримує цивілізований світ, розуміючи, що від нашої перемоги буде залежати формування майбутньої архітектури безпеки, еволюційного розвитку, свободи та права вибору. Світова спільнота усвідомила, що існування Української держави, яку намагається знищити путін та його оточення, є запорукою миру та стабільності.

Все буде Україна!

УДК: 94(477.43).084

Олійник Микола, доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної комунікації та політології Хмельницького національного університету

НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА 1921-1923 РОКІВ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. ПОДІЛЬСЬКИЙ ФРОНТ

В статті з'ясовано причини та основні прояви неоголошеної війни більшовицької Росії проти України на прикладі Подільської губернії. Показано вплив повстанської боротьби на настрої селянства та реалізацію різноманітних кампаній більшовицької влади. Проаналізовано заходи, які влада застосовувала проти повстанців і причини поразки визвольного руху.

Ключові слова: повстанці, відповідачі, чекісти, репресії.

The article clarifies the causes and main manifestations of the undeclared war of Bolshevik Russia against Ukraine using the example of the Podilsk province. The influence of the insurgent struggle on the mood of the peasantry and the implementation of various campaigns of the Bolshevik government are shown. The measures that the authorities used against the rebels and the reasons for the defeat of the liberation movement were analyzed.

Key words: rebels, defendants, chekists, repression.

Російська агресія проти України, яка розпочалася 20 лютого 2014 р. і, особливо, повномасштабне вторгнення московитів 24 лютого 2022 р. актуалізують потребу певної переоцінки усталених поглядів на історію протистояння українського народу агресивним діям північно-східного сусіда в минулому. Одним з таких протистоянь був початок 20-х років ХХ ст. Традиційно в сучасній українській історіографії він трактується, як період масштабної повстанської боротьби проти радянської влади за відновлення незалежної української держави. Свідченням цього є публікація спогадів повстанських ватажків Я. Гальчевського [1], Ю. Горліс-Горського [2], роману В. Шкляра [3]. Окремі сторони даної теми досліджено в наукових працях В. Василенка [4], К. Завальнюка [5], Р. Коваля [6], Д. Красносілецького та І. Рибак [7] В. Савченка [8], Я. Сторожука [9] та інших.

Аналіз подій новітньої війни та позиції російського диктатора щодо історії України, дозволяють зробити висновок не лише про наміри відновити колоніальний статус нашої Батьківщини, а й, за аналогією, розглядати дії більшовицької Росії щодо України в 1921–1922 роках як неоголошену колоніальну війну під прикриттям соціалістичних гасел. Головною особливістю тієї війни, на нашу думку, було те, що опір окупантам відбувався у формі повстанського антибільшовицького руху.

Метою даної статті є проаналізувати причини, соціальну базу, форми та методи повстанського руху проти колоніальної радянської влади на Поділлі в 1921–1922 роках. Вибір теми дослідження зумовлений як тим, що «найактивніші на Правобережжі банди¹ діяли на Поділлі» [10, арк. 52], так і тим, що Подільська губернія була прикордонною. З одного боку, це створювало кращі умови для

¹ «Бандами» окупаційна влада називала повстанські загони, а самих повстанців – «бандитами».

зв'язку повстанців із Головним Отаманом С. Петлюрою, а з іншого, утруднювало боротьбу, оскільки в прикордонні базувалася значна кількість підрозділів Червоної армії, Державного політичного управління (ДПУ), міліції та прикордонників [11, с. 15, 26, 29]. Ще однією особливістю Поділля було те, що тут під час столипінської аграрної реформи було створено значну кількість заможних одноосібних приватних хутірських і висилкових господарств. Їх власники в 1918–1920 рр. підтримували армії УНР і П. Скоропадського, а згодом були соціальною опорою повстанського руху [11, с. 33-58]. Ці особливості дають підстави виділити край у самостійний Подільський фронт неоголошеної війни 1921-1923 років більшовицької Росії проти України.

Радянська влада, яка була встановлена на Поділлі в листопаді 1920 р., швидко розчарувала населення, яке чекало «благ земних» від большевиків» [1, с. 18-19]. В краї відразу розпочався збір продрозкладки. Вона проходила зі «значним нажимом на куркуля і розшаруванням села». Крім того, «проводилися безпідставні арешти та обшуки, забиралося майно в селян та мешканців міста, не видаючи копій протоколу з перерахуванням забраних речей; всі установи, кожна окремо, мобілізували селян на гужповинність, облік не вівся, плата не здійснювалася» [12, арк. 126]. В цих умовах будь-який конфлікт міг призвести до збройного протистояння. Так, коли в одного з мешканців с. Бабчинці Ямпільського повіту «вилучили самогонку та куб для неї» [12, арк. 126], тут 3 лютого 1921 р. вибухнуло селянське повстання. Воно швидко охопило Ямпільський і Могилівський повіти, а загальна кількість повстанців досягла п'ятнадцяти тисяч [13, арк. 102]. Всі джерела свідчать про добру організаційну роботу штабу повстанців, очолюваного колишнім царським прапорщиком Федором Лозаном, що дозволило відбити перший наступ червоних [13, арк. 103; 14, с. 64]. Характерно, що у своїй відозві Ф. Лозан наказав «відновити роботу всіх установ УНР» [13, арк. 104]. Кинувши проти повсталих чотири полки, бригаду та загін міліціонерів, після дводенних боїв 10 лютого повстання придушили [13, арк. 104; 8, 14, с. 65]. Його осередки зайняли карателі. «Населення сіл зустріло війська білими прапорами, виразило повну покірність і обіцяло видати організаторів» [15, арк. 1]. Методи «умиротворення» повстанців і їхніх симпатиків розкриває «Інформаційне зведення секретно – інформаційного відділу Ради Народних Комісарів УСРР про боротьбу з бандитизмом» від 13 лютого 1921 р.: «В с. Шендерівка Ямпільського повіту каральним загоном затримано і розстріляно п'ять главарів бандитської організації. На мешканців району накладено контрибуцію 5.000.000.рублів» [15, арк. 3].

Після придушення даного повстання влада торжествувала. Це видно з інформаційних повідомлень: «після ліквідації повстання все спокійно» [15, арк. 5-7]. Зазначимо, що не всі на Поділлі поділяли такі настрої. Зокрема голова Подільської губернської Надзвичайної Комісії (НК) 16 березня 1921 р. у доповіді на адресу ЦК КП(б)У вказував, що «із надходженням весни є припущення посиленого розвитку бандитизму» [17, арк. 4].

Він не помилився. Продовження репресивної політики з боку влади зумовило формування збройних повстанських загонів для захисту населення та боротьби з більшовицьким режимом. Вже в березні «бандитизм в Брацлавському, Гайсинському та Ольгопільському повітах посилюється, – зазначалося в доповіді губернського комітету КП(б)У (губкому)». Влада оголосила ці повіти «ударними» та сконцентрувати тут три дивізії. [12, арк. 52]. Проаналізувавши причини повстанського руху, Подільський губком визнав, що «велику роль у поширенні бандитизму відіграє поведінка радянських працівників. Так, в Ольгопільському повіті був випадок спалення, за наказом Голови поввиконкому Атюніна, великого села Попова Гребля, без належної санкції Губнаради. Далі ним було намічено групу селян, кооператорів, вчителів, навіть кількох партійних для висилки вглиб Росії» [12, арк. 60]. В цьому селі 15 квітня 1921 р. експедиційна трійка по боротьбі з бандитизмом спалила 534 будинки. «Без даху над головою залишилося 1840 осіб. Всі речі переглядали і все цінне забирали собі, вантажили на підводи і вивозили. Брали з погорільців гроші, причому лише миколаївські. В деяких селян брали викуп золотом і іншими речами і не підпалювали їх» [18, арк. 14-14зв.]. Підкреслимо, що як зазначалося в звіті Подгубкому від 20 травня 1921 р., до середини квітня дії влади були неплановими та безсистемними. Проте вже з середини квітня «боротьба з бандитизмом набула планового й організованого характеру завдяки концентрації трьох дивізій. Але активніючі банди встигли проскочити в Київську губернію». Натомість «з'явилися банди чисельністю 40–50 чоловік у районі північно – західної частини Вінницького та Літинського

повітів» [12, арк. 72-73]. Як зазначав у своїх спогадах Я. Гальчевський, це була скоординована діяльність невеликих повстанських загонів [1, с. 40].

З'ява великої кількості невеликих загонів змусила владу змінити тактику боротьби. Використання польових частин було визнано неефективним. Відтак почали створювати «винищувальні, винятково маневрені загопи чисельністю в 300 вершників і 150 піхотинців, з легкою артилерією, двома бронемашинами, на тачанках» [15, арк. 68]. Крім того, Подільський губвиконкомом 31 травня 1921 р. затвердив «Інструкцію про призначення відповідачів». Вона передбачала, що «кожен випадок терору проти радянських працівників де б він не стався: в селі, на полі чи в лісі відноситься до села, яке ним володіє, а у випадку коли територія прилягає до кількох сіл, відповідальними є всі прилеглі села. На кожен одиницю терористичного акту – береться П'ЯТЬ відповідачів, які караються мірою покарання, яку застосовують до бандитів». Підозрілих осіб належало негайно затримувати й передавати на місці міліції, а при появі збройних загонів чи окремих осіб потрібно було перевіряти документи й у випадку появи сумнівів негайно повідомляти в повітове відділення ДПУ. Сільради повинні були всіх підозрілих, а також причетних до бандитизму осіб узяти на облік і списки в п'ятиденний термін передати туди ж [18, арк. 293]. Великі надії влада покладала на амністії [4, с. 99 – 100]. Загалом, станом на перше травня 1922 р. на Поділлі було амністовано 747 осіб [20, арк. 1]. Загальна ж чисельність найбільших повстанських загонів Гальчевського, Боровського, Бущука, Лиха, Завірюхи, Заболотного, Солтиса, Хмари та інших у червні 1921 р. становила близько трьох тисяч козаків, переважно кінноти, при 40 кулеметах [15, арк. 59-214].

Більшовиків турбувало те, що соціальною базою повстанців були: «1) Селянство як заможне так і бідне навіть комнезами, 2) вчителі й псаломщики, тобто духовенство і 3) інтелігенція. Мета повстання захоплення влади для Петлюри, на що мали надію вчителі, духовенство, інтелігенція та несвідоме селянство» [21, с. 32-33]. Тому І Подільський губернський з'їзд Рад у резолюції «Про боротьбу з бандитизмом» 14 липня 1921 р. на виконання рекомендацій постійної наради по боротьбі з бандитизмом при РНК УСРР від 24 березня 1921 р. зобов'язав органи по боротьбі з бандитизмом «поставити справу таким чином, щоб у цю боротьбу залучити широкі маси селянства», а майбутньому губвиконкому «в самому терміновому порядку вирішити питання про організацію загону з перевірених комнезамів» [22, с. 93-94]. Виконуючи дане рішення, губернська військова нарада (губвійськнарада) на засіданні 17 липня доручила начальнику губернської дільниці, командирі корпусу Червоного козацтва Віталію Примакову та голові губвиконкому Василю Порайку підготувати пропозиції щодо створення такого загону [23, арк. 1]. Ті розробили проект наказу, який був затверджений губвійськнарадою 30 липня. Наказ виходив за межі рішення з'їзду і передбачав формування Першого Подільського Добровільного кавалерійського полку неможливого селянства. Повітові військнаради повинні були в двадцятиденний строк набрати не менше ніж по 50 добровольців. Вони мали «з'явитися на конях, конфіскованих комнезами в куркулів та найбільш заможних селян». На кожних десять добровольців слід було надавати тачанку з парою добрих коней чи справну сільську підводу [16, арк. 4-5; 24, с. 22-23]. Одночасно була прийнята «Відозва Подільського губвиконкому до неможливого селян Поділля про організацію І добровільного кавалерійського полку неможливого селянства», в якій в яскравому публіцистичному стилі розповідалося про шкоду бандитизму і висловлювалася впевненість, що «чесний неможлижник на коні, одібраному ним у куркуля, повинен розтоптати в прах всі контрреволюційні заміри» [22, с. 106-109]. Однак така ініціатива не викликала ентузіазму в неможлижників, що змушувало голів повітвиконкомів тиснути на керівників волостей. Так, президія Кам'янецького повітвиконкому 19 вересня 1921 р. «підтвердила відозву до волвиконкомів, волкомнезамів і комосередків про організацію загону комнезамів-добровольців і про вилучення в куркулів коней і підвід для потреб загону комнезамів», а голова Літинського повітвиконкому Федір Шанявський в об'їзнику до голів волвиконкомів звинувачував їх у тому, що вони «не доповідають про осіб, які бажають записатися» та нагадував, що «неможлижники, вступаючи в загін, отримують коня, зброю і одіж» [25, арк. 18; 26, арк. 110]. 17 лютого 1922 р. І з'їзд комнезамів Поділля повернувся до даної ідеї та ухвалив рішення про

створення бойових загонів незаможників для боротьби з бандитизмом. Зброю для них слід було «викачати» в куркулів [27, арк. 7]. Про те, що селяни саботували ці вказівки опосередковано свідчить чергове розпорядження Губвійсьнарада 16 березня 1922 р. про створення таких загонів. Їм навіть у окремих випадках дозволили видавати набої. При появі великих банд необхідно було «стягувати ці загони в один кулак і використовувати під командуванням Начальника бойової дільниці» [28, арк. 9].

Крім того, «чекісти наводнили край своєю агентурою. Вона вербувала серед селян сексотів (секретних співробітників), організувала псевдоповстанські загони. За підтримки населення, повстанці виявляли замаскованих ворогів і розстрілювали чекістів, а сексотів вішали. При цьому не чіпали їх родичів і майна [1, с. 37–39, 80–81].

Чекістам вдалося в червні 1921 р. «розкрити багато повстанських організацій та розгромити Всеукраїнський Повстанський Комітет з осідком на Брацлавщині (на чолі з отаманом А. Бондаренком), який об'єднував повстанські загони (отаманів Заболотного, Вовка, Біди, Трейка, Богуна, Лиха, Орла – Гальчевського, Пугача, Хмари, Сірка, Черкаса, Дубчака, Могили, Волинця, Струка, Клепача, Наливайка, П'ятенка, Хрестового та ін.) [29, с. 2117–2122]. Були викриті підпільні організації у Вінниці, Гайсині, Жмеринці та Кам'янці-Подільському та заарештовано 220 активних і пасивних учасників [30, арк. 73–74; 31, арк. 88].

Однак їхні зусилля зірвав прорив через радянський кордон на Поділля «повстанської бригади (400 бійців) отаманів Шепеля. Вона захопила дрібні міста Поділля. В союзі з цією бригадою діяв і отаман Семен Харченко (Хмара), який створив на Поділлі підпільну організацію та повстанський кавалерійський загін, який отримав назву Надбужанської кавалерійської дивізії (600 бійців)» [8, с. 29]. Про активізацію повстанців свідчать і радянські джерела. Так, за даними Новоушицького повітвиконкому: «12 серпня банда з 10-13 осіб з кулеметом напала на Воньківці й розгромила міліцію». Як наслідок: «політичні настрої в селян погіршуються» [19, арк. 196–197.].

Влада відповіла на це каральними заходами: «у 16 бандитів з Вихрівки конфісковано все майно. Затримано 2679 дезертирів, 156 політичних і кримінальних осіб, розстріляно 12, відправлено в концтабори 18, переслано в інші заклади 35, відправлено в Губ. ЧК 24, звільнено зовсім 48, один утік» [32, арк. 14, 158]. У той же час поряд з «батоном» широко використовувався й «пряник». Наприклад, 19 листопада 1921 р. президія Кам'янець-Подільського повітвиконкому, розглянувши заяву голови 31-го райкому, ухвалила: «Беручи до уваги заслугу поіменованих у заяві десятиох громадян 31-го району в затриманні контрреволюціонера і бандита Петровського, запропонувати Повземвідділу видати означеним громадянам винагороду в розмірі 1 (один) пуд муки і 3 (три) фунти сала на людину». [21, с. 31].

Активізація повстанського руху співпала з радикалізацією подільського селянства, яке: «Вже на початку жовтня виявило свої симпатії до петлюрівського повстанства» чому сприяли «тривалий постій частин Червоної Армії, озлоблення систематичними крадіжками та грабежами червоноармійців, і дуже сильна петлюрівська агітація – все це сприяло створенню в селах антирадянських настроїв». Вони почали переростати в селянські повстання: 14 жовтня в Проскурівському повіті вибухнуло перше повстання. «Селяни с. Вихрівка вчинили збройний опір продзагону, створили загін і рушили через низку сіл на м Татариски. По дорозі до них приєднувалися селяни з навколишніх сіл. У Татарисках натовп повстанців зіткнувся з нашим батальйоном і після доброї перестрілки розсіявся. Повстання було ліквідовано» [10, арк. 149].

В таких умовах розпочався другий зимовий похід армії УНР. В його рамках 18 жовтня 1921 р. Подільська група отамана Палія перейшла Збруч, прорвала кордон, що викликало переляк у червоних. Загін Палія «настілки інтенсивно розгорнув свої операції, що склалась реальна загроза захоплення міста Проскурова, де справа дійшла до евакуації» [11, с. 56–57].

Під впливом наступу Подільської групи між 28 і 30 жовтня вибухнула низка селянських повстань у Проскурівському, Летичівському та Кам'янецькому повітах. Зокрема, «вчителі та колишні петлюрівські офіцери організували крупне повстання в с. Савинці, яке нараховувало понад 150 учасників», в с. Чернокозинці «було організовано повстання офіцером армії УНР Томашевським». Велике повстання відбулося в Летичівському повіті: «отаманом Хмарою при сприянні банд Матуса та Костелка було організовано Зінківське повстання, в якому брало участь

населення сіл: Зіньків, Адамівка, Пирогівка, Петраші-Українські, Охрімівні та Охрімівецька Слобідка» [11, с. 40, 52, 57]. Селяни с. Рихта біля Кам'янця-Подільського «повстали і вирізали 25 червоноармійців» [33, арк. 291].

Однак повстання відбувались окремо одне від одного, що полегшило владі їхнє придушення. Як свідчать джерела, «на кожному майже хуторі розстріляний за бандитизм той чи інший член сім'ї» [11, с. 33]. Не було координації дій і між отаманом Палієм та отаманами, які вже діяли на Поділлі. Зокрема, Я. Гальчевський бідкався: «Чому хоч полк. Палій не зв'язався зі мною, переходячи через Поділля?» [1, с. 159-160]. Така неузгодженість призвела до того, що Подільська група, «не отримавши серйозної підтримки повстанців і взнавши про розгром основної групи отамана Тютюнника, повернула на захід, повернувшись 6 грудня 1921 року на польську територію» [8, с. 37].

Необхідно наголосити, що активізація повстанського руху суттєво вплинула на темпи виконання продовольчого податку. Так, станом на 10 листопада 1921 р. в Подільській губернії було зібрано 39,2% від плану. Для порівняння: в Київській та Волинській губерніях, відповідно, 77,8%, та 79,8% [34, с. 62]. По повітах відсоток виконання продподатку на кінець грудня 1921 року був: у Ямпільському – 6,2%, Гайсинському – 17,1%, Летичівському – 17,4%, Ушицькому – 24,8% тоді як у Вінницькому – 52,5%, а в Брацлавському – 62,5% [35, арк. 136].

З настанням зими. повстанські загони зменшили свою активність. Значна кількість козаків розійшлася зимувати по домівках. Ядро ж загонів, завдяки підтримці населення, майже без боїв перезимувати зиму 1921 – 1922 рр. [1, с. 189]. З настанням весни боротьба відновилася. З метою мобілізації повстанців до нової боротьби отаман Орел в квітні 1922 р. провів пропагандистський рейд по Поділлі [1, с. 218-219]. Велике значення мав з'їзд повстанських організацій Поділля 1 травня 1922 р. в лісі біля Летичева на якому створили Подільську Повстанчу Групу в складі десяти повстанських загонів, обрали її командантом отамана Я. Гальчевського, створили штаб групи, надзвичайний суд і Чоту Повстанчої Жандармерії [1, с. 227-230]. Вже невдовзі об'єднання дало сподіваний результат: повстанці звільнили Летичів [37], а невдовзі – Бар [1, с. 276-278].

У відповідь влада вдалась до застосування класичної практики колонізаторів – колективної відповідальності шляхом запровадження інституту відповідачів, тобто заручників. Одночасно, з метою привернути населення на свій бік, практикувалися звільнення з-під арешту відповідачів, які підлягали розстрілу. При цьому на них накладався лише штраф. Одночасно з громади брали підписку про те, що у випадку повторної появи банди вони будуть розстріляні без суду та слідства. Якщо ж громада несвоєчасно повідомляла у волость про появу повстанців, то за рішенням повітвійськнаради після санкції губвійськнаради відповідачів відправляли до в'язниці на два роки [12, с. 71, 154].

Проте бажаного ефекту цей захід не дав. Повстанці продовжували активну діяльність. Резонансними стали акції страти високопоставленого чекіста, який «розстріляв тисяч п'ять у Вінниці і в Одесі тисяч шість», кастрування 35 червоноармійців-башкирів з охорони лознянської цукроварні за гвалтування «жінок і навіть 12-літніх підлітків» [1, с. 307, 310-311].

Місцеві органи радянської влади охопила паніка. Прямим свідченням цього є висновок Новоушицької повітвійськнаради від 26 липня 1922 р. про те, що «без негайної присилки військ радвлада в повіті впаде» [21, с. 144-145]. Тривога передалась і центральній владі. На боротьбу з повстанцями на Поділля було спрямовано панцерник «і не менше 5-ти дивізій кінноти і піхоти» [1, с. 339-346]. В умовах, коли повстанці були фізично та морально втомлені, піддавалися спокусі отримати мирне життя, прийнявши амністію, продовжувати відкриту боротьбу було б самогубством. Тому, не маючи жодних надій на допомогу з-за кордону та з метою «зберегти відділи», повстанці під загальним командуванням отамана Орла 2 вересня 1922 року перейшли Збруч. Те ж на початку вересня зробили інші повстанські загони [1, с. 347].

Щоб не допустити навіть думки в подолян про подальшу збройну боротьбу, Губвійськнарада поставила завдання «негайно ліквідувати залишки банд і провести ретельну чистку серед співчуваючого бандитам населення та радапарату, посилити апарат ДПУ присланими працівниками». Крім того, 11 вересня 1922 р. територію, де діяв загін Якова Гальчевського, оголосили спеціальною територією, а перебування там військ розцінювалось як перебування на

22. Поділля в період відбудови народного господарства (1921 – 1925 рр.): Збірник документів і матеріалів / [Редкол.: І.О. Пшук (відпов. ред.), А.Г. Бабенко, С.Я. Вініковецький та інш.]. Вінниця, 1957. 560 с.
23. Державний архів Вінницької області. ФР. 925. Оп. 1. Спр. 200.
24. Социалистическое строительство на Винничине: Документы и материалы: (1921–1941) / [сост. В. Ф. Воловик и др.; редкол.: Г. Я. Буртяк (руководитель) и др.]. Одесса: Маяк, 1987. 272 с.
25. Державний архів Хмельницької області. ФР. 336. Оп. 1. Спр. 3.
26. Державний архів Вінницької області. ФР. 925. Оп. 2. Спр. 48.
27. Там само. Оп. 8. Спр. 4.
28. Там само. Спр. 17.
29. Повстанський рух на Україні. / Енциклопедія Українознавства. Т.6. Наукове товариство імені Шевченка у Львові. Перевидання в Україні. Львів, 1996, Ретпринтне відтворення видання 1955 – 1984 років. URL: http://unknownwar.info/_232/.
30. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф.1. Оп.20. Спр. 436.
31. Там само. Спр.1758.
32. Державний архів Хмельницької області. ФР.1010. Оп.1. Спр. 113.
33. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 642.
34. Корновенко С. В., Лазуренко В. М. Село. Хліб. Гроші. Податкова політика радянської влади в українському селі в період НЕПу. Черкаси: «Ваш Дім», 2004. 188 с.
35. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф.1. Оп. 20. Спр. 635.
36. Там само. Спр. 1301.
37. Єсюнін Сергій Провісники волі: до історії українського повстанського руху на Поділлі. *Є! Поділля*. 2011. 19 серп.
38. Державний архів Хмельницької області. ФР. 336. Оп. 1. Спр. 32.
39. Державний архів Вінницької області. ФР. 925. Оп.8. Спр. 28.
40. Завальнюк К. В., Стецюк Т. В. Червоний смерч над Поділлям. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2008. 248 с.
41. Державний архів Вінницької області. ФР. 925. Оп. 8. Спр. 34.
42. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф.1. Оп. 20. Спр. 1175.

УДК 930.2:070(477.43)«1919»

Олійник Сергій, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЧЕРВОНІЙ ТЕРОР В УКРАЇНІ НА СТОРІНКАХ ПОДІЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (ЛІТО 1919 РОКУ)

Стаття присвячена подіям української революції 1917–1921 років. Вона має джерелознавче спрямування. Аналізується висвітлення політики червоного терору в Україні на сторінках подільських періодичних видань влітку 1919 року.

Ключові слова: Всеросійська Надзвичайна Комісія, періодична преса, Поділля, Україна, червоний терор.

The article is devoted to the events of the Ukrainian revolution of 1917-1921. It has a source science focus. The coverage of the Red Terror policy in Ukraine on the pages of Podilsk periodicals in the summer of 1919 is analyzed.

Keywords: All-Russian Emergency Commission, periodical press, Podillia, Ukraine, Red Terror.